

Save & Invest

Edukacja finansowa Polaków

Rekomendacje do
Krajowej Strategii
Edukacji Finansowej

Save & Invest

» Edukacja finansowa Polaków
#LawForGrowth

zespół autorów
(red.) dr Konrad Hennig
Dyrektor programowy Forum Prawo dla Rozwoju

Tom VI, IV kwartał 2021 r.
ISSN 2719-7255

spis treści

Dlaczego edukacja finansowa?	6
...a nie nauka przedsiębiorczości?	12
Rada, Fundusz i Strategia Edukacji Finansowej	15
Rekomendacje #Law4Growth	21
Kto uczy Polaków zarządzania finansami?	25
Case study wykładowcy akademickiego: kształcenie inwestorów	36
Jeśli nie szkoła, to... instytucje finansowe?	40
Case study NGO: Instytut Misesa	42
Po radę i wiedzę do... sprzedawców usług finansowych	46
Case study: Finansiaki	49

Dlaczego edukacja finansowa?

Przed pięcioma laty rozpoczęliśmy kampanię edukacyjną **Kokosza, grosz do grosza!** Pracujemy z dziećmi, młodzieżą, nauczycielami i rodzicami. Przekazujemy wiedzę o pieniądzach, które są środkiem wymiany i przechowywania wartości w czasie, pozwalającym każdemu z nas zaspokajać podstawowe potrzeby. Pieniądze są ważne, ale **nie tego i nie dlatego** uczymy o nich dzieci i młodzież. Dostrzegliśmy, że przez naukę podstawowych kompetencji z zakresu finansów osobistych możemy nauczyć **innych**, jeszcze **ważniejszych rzeczy**.

Jak do tego doszliśmy? Zaczniemy od początku. Przed wychowaniem i edukacją stawiamy sobie cel przygotowania dzieci do szczęśliwego życia. Opieramy się przede wszystkim na triadzie prawdy, dobra i piękna, aby prowadzić do realizacji pełni tkwiącego w nas potencjału. Szereg podpowiedzi jak pomóc dzieciom w osiągnięciu życiowego spełnienia wynika z badań psychologii społecznej.

Szczególnie inspirującym okazał się dla nas eksperyment Waltera Mischela z końca lat 60-tych, przeprowadzony w ośrodku dziennej opieki dla dzieci pracowników Uniwersytetu Stanforda. 4-5-letnie dzieci zostały postawione przed wyborem małej nagrody **teraz** lub nieco większej **trochę później**. Jeżeli dziecko wytrzymało do powrotu eksperymentatora do pokoju, otrzymywało nie jedną, ale trzy markizy. Wyniki eksperymentu były następujące:

- w sytuacji, gdy ciastko leżało tuż przed dzieckiem, średni czas, po którym dzieci ulegały pokusie, wynosił **jedną minutę**;
- gdy nagroda nie była widoczna, przeciętny czas wynosił **jedenaście minut**;
- podpowiedź, aby nie myśleć o ciastku, ale o czymś fajnym, pozwalała również wytrzymać około **jedenastu minut**.

Kluczowa była rozpiętość wyników poszczególnych dzieci. Mniej więcej dziesięć lat po przeprowadzeniu pierwszej tury eksperymentu, zespół Mischela odszukał tytu ich uczestników, ilu tylko było możliwe (około jedną trzecią) i co dziesięć lat przeprowadzał z nimi wywiad. nym otoczeniu społeczno -instytucjonalnym. **Czas, jaki udało się wytrzymać dzieciom przed zjedzeniem ciastka był skorelowany – uwaga – z wynikami egzaminów, tempem rozwoju kariery zawodowej czy**

skłonnością do zażywania narkotyków. Najlepiej radzili sobie w życiu ci, którzy potrafili wytrzymać jedenaście minut, by zjeść dwa dodatkowe ciastka.

Umiejętność odroczenia gratyfikacji to zachowanie uzależnione od **siły woli**. Tej samej cechy osobowości, jaka odpowiada za zarządzanie finansami i **którą możemy kształtować u naszych dzieci** od chwili wręczenia im pierwszego kieszonkowego. To właśnie złoty graal edukacji finansowej i nasze olśnienie. Gdy tylko sobie to uświadomiliśmy, gdy zrozumieliśmy ten mechanizm psychologiczny i poczuliśmy w sobie sprawczość, aby rozwijać go wśród dzieci, rozpoczęliśmy pracę nad stworzeniem narzędzi pedagogicznych wzmacniających siłę woli, która w przyszłości ułatwi podejmowanie dobrych, mądrych wyborów. Kilka kolejnych podpowiedzi znaleźliśmy w ekonomii behawioralnej.

Klasyczna teoria ekonomii opiera się na założeniu, że uczestnicy wymiany rynkowej podejmują decyzje optymalne z punktu widzenia ich interesu, a ponieważ świetnie znają swoje potrzeby i możliwości, nie popełniają przy tym zbyt wielu błędów. W efekcie działań podejmowanych przez rozsądnych, racjonalnych ludzi, których moderatorem jest rynek jako platforma wyceny i wymiany wartości, wytwarza się stan równowagi – jak chociażby w procesie kształtowania się cen, umożliwiających przeprowadzenie transakcji.

Prawdziwi ludzie działają jednak inaczej, o czym ekonomiści mogą przekonać się, rozmawiając ze swoimi małżonkami. Na decyzje większości ludzi wpływ wywierają liczne namiętności oraz wartości, popełniamy błędy poznawcze jak również te zwyczajne, wynikające z nieumiejętności odnalezienia właściwego rozwiązania, kierujemy się nieobiektywnymi przesłankami, a bardzo często bierzemy pod uwagę wiele nieistotnych czynników. W konsekwencji dokonujemy decyzji nieoptymalnych z punktu widzenia efektywności zaspokojenia własnych potrzeb. Tracimy czas, energię, a przede wszystkim **pieniądze**.

Możemy tracić ich mniej, pod warunkiem, że nauczymy się **samokontroli** oraz określania raz terazniejszej, a w innym przypadku przyszłej **preferencji czasowej**. Dokładnie tak, jak w eksperymencie Mischela, gdzie dzieci mogły wybrać pomiędzy zjedzeniem jednej markizy teraz, lub trzech nieco później. Receptę na oba te wyzwania znaleźliśmy w nauce lepszego zarządzania pieniędzmi. Wcale też nie próbowaliśmy wymyślić jajka na nowo. Odkurzyliśmy stosowaną od lat metodę

oszczędzania pieniędzy do skarbonki. Określiłiśmy szereg sprzyjających reguł:

1. wyznaczenie celu lub wielu celów opisanych na "skarbonce", np. na słoikach;
2. ustalenie czasu, jaki przeznaczamy na zebranie potrzebnej kwoty;
3. określenie metody odkładania pieniędzy ("dziesiąta część kieszonkowego od razu po jego otrzymaniu", "wszystkie dochody poza regularnym kieszonkowym", "każda dwu lub pięć złotych, jaka trafi się w portfelu");
4. nagroda za wytrwałość w postaci podwojenia przez rodziców uzbieranej w założonym terminie kwoty.

Dzieciom regularnie odkładającym do skarbonki umiejętność odroczenia gratyfikacji wejdzie w krew, stanie się naturalnym w odniesieniu do pieniędzy zachowaniem. Rozwija się u nich przekonanie o wewnątrzsterowności i poczucie sprawczości. Szczególnie dumni jesteśmy z ostatniej reguły budującej grunt pod przyszłe inwestycje finansowe, dzięki którym uzbierane pieniądze nie będą rozłazić się jak robaki, ale pracować na nasze przyszłe potrzeby.

Zauważyliśmy, że przestrzeganie trzeciej zasady, regularne **oszczędzanie** kosztem spełnienia bieżących zachcianek, **wiąże się z wysiłkiem**. Jakkolwiek wspaniałe, dzieci mają tendencję do bycia leniwymi i stosują zasadę unikania każdego wysiłku, z jakiego tylko uda im się wymigać. Szukaliśmy mechanizmu, który pomógłby im zmierzyć się z tym problemem, wzmocniłby ich waleśność do stawiania oporu kolejnym zabawkom, lizakom i przekąskom.

Z dokonywaniem zakupów może wiązać się (i najczęściej wiąże się) jakaś dawka przyjemności bądź nieprzyjemności. Naukowcy nazywają ją użytecznością transakcyjną, określając, na ile sam proces dokonywania zakupu posłużył nam do zaspokojenia naszych potrzeb, niezależnie od tego, co nabyliśmy. Przed spontanicznymi i zbytecznymi zakupami może ochronić nas **poczucie winy**, płynące z nabycia rzeczy droższych niż gdzie indziej, mało użytecznych, nie bardzo nam przydatnych czy po prostu niezaplanowanych. To rzadki przypadek, gdy poczucie winy może być mechanizmem pozytywnym, wspierającym naszą siłę woli, by oprzeć się przed rujnującymi nasz portfel zachciankami. Ludzie, również ci najmłodszy, mają silną **awersję do straty**, do zmniejszenia stanu ich posiadania, którą możemy wykorzystać do zrównoważenia przyjemności płynącej ze zrealizowania zachcianki. Dlatego, obok nauki oszczędzania do skarbonki, warto zabierać dzieci ze sobą

do sklepu, gdzie wytłumaczymy im co kupujemy i dlaczego, ale także wysyłać dzieci na samodzielne zakupy czy wspólnie przygotowywać listę rzeczy do kupienia.

Trzecim obszarem, po oszczędzaniu do skarbonki i robieniu zakupów, w którym udaje nam się rozwijać u dzieci samokontrolę, jest **ograniczanie zużycia mediów w gospodarstwie domowym**, zmniejszanie ilości produkowanych śmieci, **szanowanie żywności** i innych produktów. Posługujemy się szeregiem uzasadnień: od miłości do przyrody przez szacunek do pracy innych osób aż do... poczucia winy, że zmarnowaliśmy coś, co mogło nam jeszcze długo posłużyć, a czego zastąpienie spowoduje, że nie będziemy mogli zaspokoić innych naszych potrzeb. Tak to już jest, że potrzeb mamy, zwłaszcza w młodym wieku, nieskończoność, a zaspokoić możemy tylko ich ograniczoną liczbę.

Samokontrola jest łatwiejsza, jeśli odnosi się do przyszłych decyzji. Łatwiej jest nam z czegoś zrezygnować, jeśli nie musimy zrezygnować teraz, dlatego tak ważne są wszelkie **obietnice i postanowienia, w tym noworoczne**. Szereg rytuałów związanych z kalendarzem życia rodzinnego może świetnie przysłużyć się rozwijaniu kolejnych kompetencji. Dbamy o to, żeby powstawały w naszych rodzinach krótko- i długoterminowe plany, a starszym dzieciom pokazujemy jak skonstruowane są nasze budżety domowe. Własnym przykładem pokazujemy, jak kontrolować wydatki, wdrażając zasady **rachunkowości umysłowej** opartej na kopertach, słoikach, oddzielnych rachunkach bankowych i maklerskich, programach emerytalnych, gdzie segregujemy posiadane środki na poszczególne cele. Koperty ze środkami przeznaczonymi na poszczególne cele może zastąpić regularnie prowadzony budżet domowy, składający się zarówno z planu wydatków oraz rozliczenia tych faktycznie poniesionych.

To bardzo ważne, aby uczyć tylko tych zasad, które stosujemy my sami. Ale największą przeszkodą we wprowadzaniu zmian jest odkładanie ich na później. Być może zauważyłeś już, jak wiele dzieci uwielbia słowo "później", ale... tylko w odniesieniu do obowiązków, bo przyjemności mają być już teraz. Wzmacniania siły woli u dzieci nie zostawiamy na później. Posłużyć temu mogą pierwsze doświadczenia związane z pieniędzmi, na bazie których powstaną w przyszłości względnie trwałe nawyki finansowe. Ukształtować możemy je u kilkulatek, budując przy tym ich umiejętność samokontroli.

Zachęcamy do wysiłku lepszego zarządzania pieniędzmi poprzez ułatwienie jego podjęcia. Oferujemy dzieciom, nauczycielom i rodzicom gotowe narzędzia do nauki przez zabawę – dla najmłodszych wydaliśmy książkę z bajkami **“Grosze, kokosze i inne historie o oszczędzaniu”**, dla starszych prowadzimy zajęcia w szkołach, stworzyliśmy **“Koko-akademię”** w formie platformy e-learningowej, wydaliśmy edukacyjną grę planszową **“Oszczędzajko”** oraz **“Przewodnik po oszczędzaniu”**. Pulę kokoszowych materiałów edukacyjnych uzupełniamy właśnie o **“Poradnik dla rodziców jak uczyć koko-oszczędzania”**. Znajdź nas na www.kokosza.org i dołącz do naszej społeczności w social mediach.

kokosza.org

kontakt@kokosza.org

[/KokoszaGroszDoGrosza](https://www.facebook.com/KokoszaGroszDoGrosza)

[/Kokosza, grosz do grosza!](https://www.youtube.com/Kokosza_grosz_do_grosza!)

[/kokosza_grosz_do_grosza](https://www.instagram.com/kokosza_grosz_do_grosza)

[/kokosza.grosz.do.grosza](https://www.tiktok.com/kokosza.grosz.do.grosza)

...a nie nauka przedsiębiorczości?

W interesie wszystkich obywateli, niezależnie od wypełnianej roli czy zajmowanego stanowiska, leży znajomość podstaw i reguł rządzących gospodarką w takim stopniu, by nie tylko rozumieli zjawiska ekonomiczne, ale też aby podejmowali korzystne dla siebie i ogółu decyzje. Nie kwestionujemy, iż kompetencje przedsiębiorczości są istotne dla rozwoju gospodarki rynkowej. Zauważamy, że u progu transformacji ustrojowej ugruntowało się przekonanie, iż indywidualna przedsiębiorczość stanowi koło ratunkowe dla tracącego płynność finansową państwa opartego na uspołecznieniu środków produkcji. **Eksplozja drobnej przedsiębiorczości**, jaka nastąpiła na początku lat 90-tych, niewątpliwie zmniejszyła koszty społeczne transformacji gospodarczej, ale też odbyła się bez przygotowania w postaci formalnego programu kształcenia, co pozwala przypuszczać, iż opierała się raczej na naturalnych zasobach zaradności i aspiracji społecznych. Współcześnie rozpowszechnienie indywidualnego prowadzenia działalności gospodarczej wynika z korzystniejszych zasad rozliczeń podatkowo-składkowych.

Pracodawcą będzie w przyszłości jeden na kilkudziesięciu uczniów, a finansami osobistymi będzie zarządzał każdy z nas. Nawyki i postawy, które warunkują mobilność jednostek w strukturze społecznej kształtowane są w młodym wieku: w domu rodzinnym i w szkole. Niestety, w nauczaniu szkolnym edukacja finansowa jest praktycznie nieobecna. Została w niewyjaśniony sposób zredukowana do przedsiębiorczości i doradztwa zawodowego, które pojawiają się dopiero w szkole średniej, a więc zdecydowanie za późno. **Szkoła nie przygotowuje nas do analizy sytuacji życiowej przed zaciągnięciem kredytu, dokonaniem inwestycji czy wykupieniem ubezpieczenia.** Tymczasem dla naszej zamożności ważniejsze jest wyrobienie umiejętności samokontroli oraz postaw oszczędności i gospodarności czy unikania nadmiernego ryzyka i zadłużenia, czego w programie nauczania rażąco brakuje.

Zasadność wprowadzania treści edukacji finansowej można dostrzec na dwóch poziomach życia społecznego: zarówno z punktu widzenia jednostki, gdy ta podejmuje decyzje gospodarcze w oparciu o wiedzę ekonomiczną i wpływa na życie swojej rodziny i gospodarki w skali mikro, jak i całej populacji, gdy konsekwencje decyzji wyborców, polityków i managerów dotyczą całych zbiorowości:

grup zawodowych, producentów czy konsumentów. Z niedostatecznymi efektami edukacji ekonomicznej obcujemy na każdym kroku – **to upadające przez złe decyzje przedsiębiorstwa, nierówność: grup zawodowych, producentów czy konsumentów, nieubezpieczone ofiary zdarzeń losowych, straty inwestorów, błędne decyzje legislacyjne, zadłużone gospodarstwa domowe, ofiary missellingu i oszustw finansowych.** Właśnie z tego względu, z powodu dalekosiężnych skutków wiedzy ekonomicznej, powinniśmy zważyć na sposób jej nauczania. Im lepsze mają być przyszłe kompetencje Polaków, tym lepszy powinien być dzisiejszy pomysł na to, jak powinniśmy je kształtować.

Wiedza ekonomiczna w polskim społeczeństwie jest obszarem, nad którym wciąż trzeba pracować – fakt ten ukazuje szereg raportów i badań ilościowych autorstwa między innymi Narodowego Banku Polskiego¹, Instytutu Wolności i Raiffeisen Polbanku² czy Fundacji Kronenberga przy Citi Handlowym³. Ankietowani Polacy nie tylko uważają stan swojej wiedzy za niewystarczający⁴, ale i poprawność ich odpowiedzi na pytania dotyczące ekonomii pozostawiają wiele do życzenia. Co istotne, takie same zasmucające wyniki pojawiają się w niezależnych od siebie badaniach i utrzymują się na przestrzeni wielu lat. Przykładami ilustrującymi skalę potrzeb w tym obszarze może być wynik badania Instytutu Wolności i Raiffeisen Polbank, w którym **aż 92% respondentów nie odróżniało procentu od punktu procentowego**, natomiast dwie na trzy osoby nie znały progów podatku dochodowego. Co istotne, jak w swej analizie pokazują autorzy, im młodszy respondent i im mniejszy staż pracy, tym kompetencje ekonomiczne stoją na niższym poziomie. Można zatem domniemywać, że przynajmniej w sporej części Polacy swoje kompetencje zdobywają poprzez ucze-

1 Diagnoza wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce, Konsorcjum Pracowni Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupy IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP, 2014.

2 Stan wiedzy ekonomicznej Polaków, Instytutu Wolności i Raiffeisen Polbank, 2014.

3 Stan wiedzy finansowej Polaków, raport Fundacji Kronenberga przy Citi Handlowy, Dom Badawczy Maison, wrzesień 2009.

4 Niemal 3% uczniów szkoły podstawowej, ponad 1/2 uczniów ówczesnych gimnazjów i ponad 40% uczniów szkół ponadgimnazjalnych ocenia, że wie na temat ekonomii „bardzo mało” lub „mało” („Diagnoza wiedzy i świadomości ekonomicznej dzieci i młodzieży w Polsce”, Konsorcjum Pracowni Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia” i Grupy IQS dla Departamentu Edukacji i Wydawnictw NBP, 2014).

stniczenie w życiu gospodarczym, a szkoła nie przygotowuje ich do przyszłej aktywności ekonomicznej. Uczymy się na swoich i cudzych błędach, a nie w bezpiecznych, kontrolowanych warunkach edukacji formalnej w szkole.

Wyniki badania „Planowanie jako element zarządzania budżetem gospodarstw domowych” wskazują, iż jedynie niecałe 25% respondentów prowadzi budżet domowy⁵. Wskazywane przyczyny to z jednej strony posiadanie wszystkiego pod kontrolą (39%), deficyt czasu (29%) i brak potrzeby (24%), gdy jednocześnie tylko około 35% ankietowanych nigdy nie odczuwa braków finansowych – zatem u zdecydowanej większości takie planowanie wydawałoby się koniecznością. Tak mały odsetek osób, które w jakikolwiek sposób kontrolują wydatki swego gospodarstwa domowego może wiązać się z poważnymi konsekwencjami w postaci **nadmiernej konsumpcji, zadłużenia, braku poduszki finansowej**. Im mniejsza kontrola nad budżetem osobistym, tym niższa stopa oszczędzania, ponieważ zasoby alokowane są ad hoc i niemal dwie trzecie respondentów przynajmniej „od czasu do czasu” odczuwa braki finansowe. **Niski poziom oszczędności może być w znacznej mierze rezultatem słabego planowania**: zaledwie 28% badanych ma jakiegokolwiek rezerwy, warto również odnotować, że zazwyczaj są to kwoty z przedziału 1-5 tysięcy PLN⁶. W badaniu zwrócono również uwagę na pozytywną korelację nie tylko oszczędzania z poziomem materialnym respondenta, ale i z jego wiedzą ekonomiczną.

Brak podstaw teoretycznych z zakresu finansów osobistych oraz dobrych praktyk z obszaru zarządzania budżetem domowym to hamulce rozwoju gospodarczego, gdyż wobec niedostatecznej stopy oszczędności, naraża nas na wyższe ryzyko związane z fluktuacjami koniunktury w gospodarce, ale i po agregacji tego zjawiska rzutuje na niższy wzrost gospodarczy przez niedostatek inwestycji, mniejszą stabilność geopolityczną generowaną zadłużeniem zagranicznym.

⁵ Planowanie jako element zarządzania budżetem gospodarstw domowych, Agnieszka Samsel, Rozprawy Ubezpieczeniowe. Konsument na rynku usług finansowych nr 31 (1/2019), s. 63.

⁶ Stan wiedzy finansowej Polaków, raport Fundacji Kronenberga przy Citi Handlowy, Dom Badawczy Maison, wrzesień 2009, s. 12.

Rada, Fundusz i Strategia Edukacji Finansowej

Fundusz i Rada Edukacji Finansowej zostały powołane w 2019 r. na podstawie Ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem nadzoru nad rynkiem finansowym oraz ochrony inwestorów na tym rynku, a także na podstawie dwóch rozporządzeń Ministra Finansów. Pierwszym z nich było rozporządzenie z dnia 6 czerwca 2019 r. w sprawie regulaminu pracy Rady Edukacji Finansowej, zaś drugim – rozporządzenie z dnia 5 grudnia 2019 r. w sprawie regulaminu funkcjonowania Funduszu Edukacji Finansowej.

Celem powołania Funduszu Edukacji Finansowej było zwiększenie bezpieczeństwa obywateli w kontekście podejmowania decyzji finansowych, w tym decyzji inwestycyjnych. Środki przeznaczone na ten cel mają pochodzić ze wskazanych w ustawie kar pieniężnych nałożonych przez Komisję Nadzoru Finansowego, Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz na podstawie Ustawy z dnia 11 maja 2017 r. o biegłych rewidentach, firmach audytorskich oraz nadzorze publicznym. Funduszem będzie dysponować Rzecznik Finansowy na wniosek Rady Edukacji Finansowej. Środki z Funduszu mają być przeznaczone na finansowanie edukacji finansowej, czyli na:

1. organizację kampanii edukacyjnych i informacyjnych mających na celu zwiększenie świadomości finansowej społeczeństwa;
2. opracowywanie strategii edukacji finansowej i monitorowanie jej realizacji;
3. opracowywanie programów edukacyjnych i wydawanie publikacji popularyzujących wiedzę w zakresie funkcjonowania rynku finansowego, zagrożeń na nim występujących oraz podmiotów na nim działających;
4. współpracę z innymi podmiotami, w tym podmiotami rynku finansowego, w zakresie opracowywania dokumentów dotyczących edukacji finansowej;
5. współpracę z ministrem właściwym do spraw oświaty i wychowania w zakresie systemowego podejścia do edukacji finansowej, w szczególności w odniesieniu do podstaw programowych odnoszących się do szeroko pojętej edukacji finansowej;
6. wspieranie projektów edukacyjnych i promocyjnych z zakresu finansów i rynku finansowego.

Rola Rady Edukacji Finansowej jest trojaka. Po pierwsze, wyznacza ona kierunki oraz sposoby realizacji zadań Funduszu Edukacji Finansowej. Po drugie, sprawuje bezpośredni nadzór nad realizacją tychże zadań. Po trzecie, gospodaruje środkami Funduszu. Obecnie w skład Rady Edukacji Finansowej wchodzi:

- Renata Oszast – Przewodnicząca Rady (przedstawiciel Ministerstwa Finansów);
- Krzysztof Grad (przedstawiciel Ministerstwa Finansów);
- Joanna Bęza-Bojanowska (przedstawiciel Ministerstwa Finansów);
- Danuta Pusek (przedstawiciel Ministerstwa Edukacji i Nauki);
- Paweł Zagaj (przedstawiciel Rzecznika Finansowego);
- Marta Kozon (przedstawiciel Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów);
- Maciej Karczyński (przedstawiciel Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego);
- Anna Kasprzyszak (przedstawiciel Prezesa Narodowego Banku Polskiego);
- Piotr Jaworski (przedstawiciel Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych S.A.);
- Artur Radomski (przedstawiciel Bankowego Funduszu Gwarancyjnego);

- Michał Witkowski (przedstawiciel Polskiego Funduszu Rozwoju Spółka Akcyjna z siedzibą w Warszawie);
- Alina Bączar-Bednorz (przedstawiciel Giełdy Papierów Wartościowych).

Wobec fiaska bezzwłocznego uruchomienia środków z Funduszu Edukacji Finansowej, najistotniejszym zainicjowanym dotychczas przez Radę działaniem było rozpoczęcie prac nad Krajową Strategią Edukacji Finansowej. Za przygotowanie strategii odpowiada Ministerstwo Finansów, które wystąpiło do Komisji Europejskiej o wsparcie finansowe w ramach Instrumentu Wsparcia Technicznego (IWT) – unijnego programu wspierającego państwa członkowskie Unii Europejskiej w zakresie opracowania i wdrażania reform. W jej przygotowaniu uczestniczą instytucje posiadające swoich przedstawicieli w Radzie.

Głównym celem strategii jest koordynacja i analiza wszystkich działań z zakresu edukacji finansowej podejmowanych przez wszystkie instytucje finansowe. Projekt stworzenia dokumentu z zakresu edukacji finansowej został podzielony na dwa etapy. W pierwszym z nich zostanie przeprowadzony ogólny przegląd sytuacji w zakresie edukacji finansowej z analizą jej stanu w Polsce. W jego ramach zostaną zidentyfikowane istniejące inicjatywy w tym zakresie, nastąpi określenie potrzeb oraz priorytetów, które będą służyły wyznaczeniu głównych działań. Szczególnie istotnymi działaniami w tym obszarze są: przeprowadzenie analizy danych zawierających informacje o dokumentach z zakresu edukacji finansowej, pozyskanie opinii ekspertów oraz osób włączonych do grona interesariuszy. Celem projektu w tej fazie jest ostatecznie przygotowanie raportu zawierającego możliwie szczegółowe rekomendacje.

Druga faza projektu będzie dotyczyć przygotowania opracowań, na podstawie których zostanie skonstruowana Krajowa Strategia Edukacji Finansowej, zawierająca szczegółowe informacje dotyczące określenia strategicznych kierunków i celów strategii, grup docelowych, roli interesariuszy, mechanizmów zarządzania wdrażaniem strategii oraz szczegółowych wytycznych. Dodatkowo zostanie sporządzona mapa drogowa, która będzie zawierać informacje dotyczące wdrażania strategii.

Ministerstwo Finansów przeprowadziło ankietę wśród podmiotów realizujących programy edukacji finansowej. Stowarzyszenie L4G również podzieliło się swoimi wnioskami, a rekomendacje wobec Krajowej Strategii Edukacji Finansowej zebraliśmy dodatkowo w poniższym podrozdziale.

Rekomendacje #Law4Growth

Przyjęcie przez Radę Ministrów Krajowej Strategii Edukacji Finansowej stanowić będzie szansę dla określenia ram dla prowadzonych i finansowanych przez instytucje publiczne programów edukacyjnych. Jednak dla jej wykorzystania niezbędne jest **określenie standardów obowiązujących, a nie tylko deklarowanych**. Tylko przy takim założeniu prace nad strategią zostaną potraktowane z pełnym zaangażowaniem, a jej efekty zostaną wdrożone przez wszystkie instytucje reprezentowane w Radzie Edukacji Finansowej oraz innych publicznych grantodawców. Strategia powinna określać:

- **zasady tworzenia i prowadzenia rejestru programów rekomendowanych**, które w procesie ewaluacji wykazały skuteczność zmiany postaw i kompetencji odbiorców;
- wyłączenie możliwości finansowania ze środków publicznych innych działań niż programy rekomendowane;
- **procedury zewnętrznej ewaluacji programów edukacyjnych** zlecanej przez Rzecznika Finansowego i finansowanej ze środków Funduszu Edukacji Finansowej;
- **standardy wiedzy, umiejętności i postaw** w odniesieniu do poszczególnych grup wiekowych, których spełnienie muszą wykazać programy rekomendowane.

System certyfikacji programów edukacji finansowej powinien działać analogicznie do programów profilaktycznych⁵, czyli w oparciu o skuteczność potwierdzoną badaniami naukowymi. Obecnie brakuje realnej ewaluacji działań instytucji prywatnych i publicznych, jak i przez nie finansowanych, w szczególności wykonywanej po upływie kilku lat od zakończenia oddziaływań edukacyjnych. Podjęcie zobowiązania finansowania wyłącznie sprawdzonych i skutecznych programów edukacyjnych pozwoli osiągnąć lepsze wyniki oraz zaoszczędzić znaczne środki finansowe.

Działaniem towarzyszącym powinno być stworzenie **platformy wymiany wiedzy** pomiędzy podmiotami zaangażowanymi w realizację działań z zakresu edukacji finansowej, na przykład

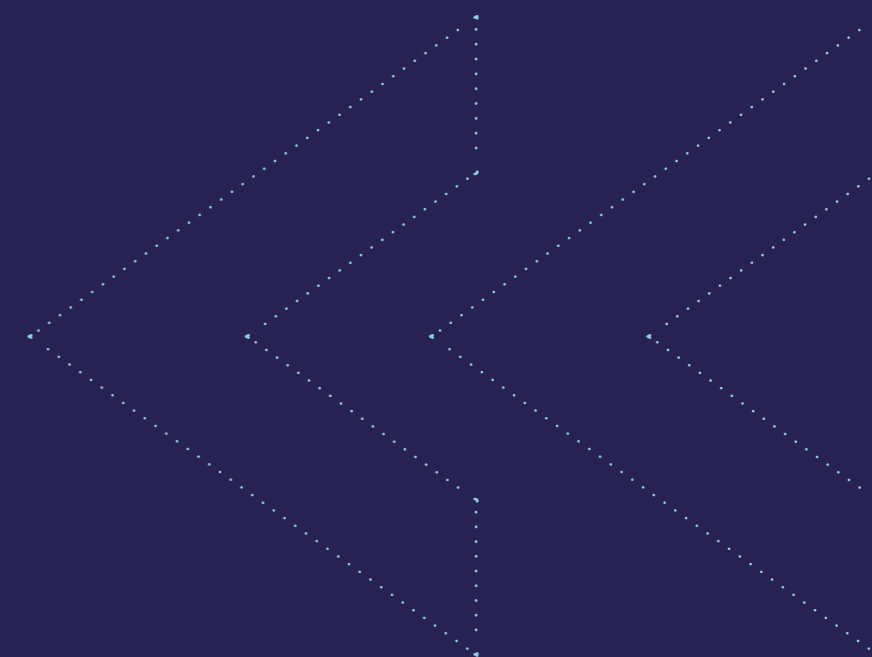
przy okazji wybranych posiedzeń Rady Edukacji Finansowej. Konieczne jest wypracowanie narzędzi minimalizujących dublowanie się treści w materiałach różnych organizacji (niekiedy finansowanych przez tę samą instytucję). Obecnie brakuje koordynacji pomiędzy grantodawcami, współpracy między grantobiorcami, co w konsekwencji uniemożliwia osiągnięcie efektu synergii prowadzonych działań. Lepsza koordynacja wyeliminuje obecną różnorodność oferty przy minimalnym zróżnicowaniu treści, dając możliwość podniesienia jakości najlepszych programów.

Wartością dodaną będzie **wyrównanie dysproporcji w zakresie adresatów kampanii oraz treści programów edukacyjnych**. Działania nie powinny być kierowane wyłącznie do osób defaworyzowanych. Zdecydowanie większą skuteczność wykazują oddziaływania o powszechnym zasięgu, oparte na pozytywnych zasobach i doświadczeniach. **W działania edukacyjne skierowane do dzieci i młodzieży należy angażować w pierwszej kolejności rodziców**, a dopiero w dalszej kolejności nauczycieli ze względu na dominujący wpływ nawyków wyniesionych z domu oraz uwzględniając ograniczoną możliwość zmiany zwyczajów domowych pod wpływem oddziaływań szkolnych.

Zwiększenie sprawności podmiotów publicznych w finansowaniu i realizacji programów edukacji finansowej wyeliminuje ryzyko realizowania ich przez instytucje, które posiadają finansowy interes w ich organizowaniu. **Przedsiębiorstwa komercyjne starają się łączyć kampanie informacyjne z promocyjnymi**. Nawet w programach edukacyjnych przeznaczonych dla młodzieży kierują się chęcią wdrożenia przyszłych klientów i zachęcenia do korzystania z oferowanych usług, a nie najlepiej pojętym interesem konsumentów. Odpowiednikiem missellingu polis lokat jest misedukacja w zakresie kredytów konsumenckich, platform inwestycyjnych czy systemu pieniężnego. Dla uzyskania maksymalnej skuteczności należy wykorzystać powszechność systemu oświaty oraz najlepsze praktyki niekomercyjnych instytucji finansowych, które przez lata wypracowały potężny zasób wiedzy i doświadczeń z zakresu edukacji finansowej.

Dostrzegamy zasadność **reorientacji programu nauczania** w kierunku wprowadzenia kształcenia kompetencji finansowych w szkołach podstawowych (m.in. oszczędzanie do skarbonki, robienie przemyślanych zakupów, oszczędzanie mediów w gospodarstwie domowym) oraz szkołach średnich (prowadzenie budżetu osobistego, poduszka finansowa, oszczędzanie długotermino

nowe kredyty, ubezpieczenia, inwestowanie). Najdalej idącym postulatem byłoby zastąpienie podstaw przedsiębiorczości przedmiotem: edukacja finansowa. Wobec ograniczeń czasowych programu nauczania należy ważyć kluczowe cele edukacyjne pod kątem roli życiowej i powszechności zastosowań. Pracodawcami będą nieliczni absolwenci szkół średnich, a zarządzać własnym budżetem osobistym będzie każdy.

Kto uczy Polaków zarządzania finansami?

Spośród wszystkich inicjatyw edukacji finansowej nie ma ani jednej, która mogłaby choćby zbliżyć się do zasięgu, jakim dysponuje nauczanie w ramach kształcenia szkolnego. Żaden program, prywatny czy publiczny, nie dociera do tak licznej grupy odbiorców: setek tysięcy uczniów, którzy każdego roku uczęszczają na zajęcia w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. To na systemie oświaty spoczywa zatem większa część odpowiedzialności za to, jakimi kompetencjami będą w przyszłości dysponować Polacy. Państwo określa treść i formę prowadzenia zajęć, kierunek w jakim uczniowie są kształceni, ewaluuje uczących i nauczanych oraz wprowadza i koryguje metody dydaktyczne.

Repetitio est mater studiorum: powtarzanie jest matką nauki. Ta maksyma bardzo dobrze obrazuje przewagę edukacji szkolnej i programów publicznych nad wszelkimi innymi inicjatywami prywatnymi. Kształcenie prowadzone jest w co najmniej dwóch cyklach ze wzrastającą złożonością materiału, co przyczynia się do lepszego przyswojenia celów nauczania. Nie dotyczy to jednak edukacji finansowej – obszar ten skazany jest w dużej mierze na przypadkowość oddziaływań, a odpowiedzialność cedowana jest poza szkołę (podobnie zresztą jak w przypadku równie praktycznej edukacji zdrowotnej, dietytyki, negocjacji, budowania relacji czy radzenia sobie z emocjami). Szkoła wybiera treści teoretyczne, dające ogłęd ustaleń poszczególnych dziedzin nauki zgodnie z hierarchią ich społecznego wartościowania.

W podstawie programowej kształcenia ogólnego szkoły podstawowej, zarówno dla nauczania wczesnoszkolnego jak i dla klas IV-VIII, jedynym elementem edukacji finansowej jest realizacja celu "rozwijania kompetencji, takich jak: kreatywność, innowacyjność i przedsiębiorczość". Treści te realizowane są na kilku godzinach wiedzy o społeczeństwie w VIII klasie szkoły podstawowej. Czy edukacja finansowa dzieci przed 13 rokiem życia jest faktycznie bezzasadna?

Zgodnie ze standardami edukacji finansowej opracowanymi przez Porozumienie na rzecz Edukacji Finansowej, dzieci przed ukończeniem 13 roku życia powinny już m.in:

- wiedzieć czym jest pieniądź (także wirtualny) i skąd się bierze oraz znać pojęcia: bank, bankomat, karta płatnicza;

- rozumieć istotę wymiany ekonomicznej;
- mieć świadomość, że cena zależy od jakości i ilości produktów/usług;
- rozumieć, co znaczy oszczędzać na konkretny cel;
- umieć kontrolować swoje wydatki, dopasować potrzebę do możliwości;
- przewidywać konsekwencje finansowe (pożyczanie-oddawanie)¹.

Opanowanie powyższych kwalifikacji jest niezbędne do kształtowania pozytywnych nawyków finansowych przy podejmowaniu własnych decyzji, a pierwsze lata samodzielnego zarządzania finansami są przy tym kluczowe. Uczniowie nie przyswoją niestety ich sobie przy wsparciu szkoły, ponieważ pierwszą szansę zetknięcia się z tymi treściami będą mieli dopiero w II klasie szkoły średniej w ramach przedmiotu podstawy przedsiębiorczości. Jakie treści dotyczące zarządzania finansami można znaleźć w podstawie programowej i podręcznikach przedsiębiorczości, a przede wszystkim jakie jest ich miejsce w strukturze treści kształcenia?

Spośród 10 ogólnych celów kształcenia, wiedzy i edukacji finansowej dotyczą dwa: "rozumienie roli pieniądza i rynków finansowych w gospodarce, funkcjonowaniu przedsiębiorstw i życiu człowieka" oraz "dostrzeganie znaczenia ubezpieczeń w działalności gospodarczej i życiu człowieka". W zakresie umiejętności spośród 13 celów również zaledwie dwa odnoszą się do tematu finansów: "odpowiedzialne gospodarowanie pieniędzmi, analizowanie, ocenianie i świadome korzystanie z usług finansowych oraz inwestowanie kapitału z wykorzystaniem wiedzy na temat praw klienta usług finansowych" oraz "podejmowanie niezależnych, odpowiedzialnych decyzji finansowych w odniesieniu do własnych zasobów". W zakresie postaw spośród 11 celów do edukacji finansowej odnosi się co najwyżej jeden: "kształtowanie proaktywności, odpowiedzialności za siebie i innych oraz umiejętnego godzenia własnego dobra z dobrem innych ludzi". Łącznie spośród 34 zagadnień do szeroko rozumianej edukacji finansowej przypisać można 5, czyli niecałe 15%. Jak te 15% przekłada się na proporcję układu treści w podręcznikach? Sprawdźmy to na przykładzie jednego z dwóch najpopularniejszych podręczników, wydanego przez wydawnictwo Nowa Era.

Analiza treści podręcznika do Podstaw przedsiębiorczości

Podręcznik "Krok w przedsiębiorczość" (autorstwa Zbigniewa Makiety i Tomasza Rachwała) wydawnictwa Nowa Era podzielony został na VII głównych działów, rozbitych na podrozdziały. Każdy dział kończy się krótkim podsumowaniem i częścią "Sprawdź, czy potrafisz!" w której zawarte zostały ćwiczenia podsumowujące dla uczniów.

Dział I – Komunikacja interpersonalna:

- **Kim jest osoba przedsiębiorcza** – typy osobowości: czym jest przedsiębiorczość, cechy osoby przedsiębiorczej.
- **Role społeczne i rodzaje zachowań:** czym jest rola społeczna? Rodzaje i charakter ról społecznych, konflikt ról, napięcie ról, pojęcie konformizmu, nonkonformizmu i różnych rodzajów asertywności, rodzaje i funkcje ról organizacyjnych, przyczyny i skutki różnych typów zachowań.
- **Komunikacja społeczna:** komunikacja interpersonalna, przebieg procesu komunikacji, rodzaje komunikacji, komunikacja werbalna i niewerbalna, mowa ciała, bariery komunikacyjne, jak się skutecznie komunikować?
- **Podejmowanie decyzji:** proces decyzyjny, fazy procesu decyzyjnego, rodzaje decyzji, bariery w podejmowaniu decyzji, racjonalność decyzji, jak podjąć trafną decyzję?
- **Konflikty i ich rozwiązywanie. Negocjacje:** konflikt i jego rodzaje, metody rozwiązywania konfliktów, negocjacje, techniki manipulacyjne w negocjacjach, zasady prowadzenia skutecznych negocjacji, mediacje i arbitraż.

Dział II – Istota funkcjonowania gospodarki rynkowej:

- **Gospodarka rynkowa. Podmioty gospodarki:** gospodarka centralnie planowana, historia transformacji polskiej gospodarki, Plan Balcerowicza, gospodarka rynkowa, gospodarstwa domowe.
- **Rynek w gospodarce:** czym jest rynek? Struktury rynkowe, funkcje rynku; pojęcia takie jak oligopol, monopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja niecenowa, konkurencja doskonała.

- **Popyt, podaż, cena:** popyt, podaż, pozacenowe czynniki kształtujące popyt, jak są ustalane ceny? Elastyczność cenowa popytu, krzywa podaży i popytu, punkt równowagi rynkowej, cena równowagi rynkowej, nadwyżka rynkowa, niedobór rynkowy.
- **Gospodarstwa domowe:** dochody gospodarstw domowych, wydatki gospodarstw domowych, budżet domowy, jak uniknąć deficytu w domowych finansach?
- **Konsument, czyli "król rynku":** po co konsumentom ochrona? Zmowy cenowe, definicja i ochrona prawna konsumenta. Kto chroni konsumentów? Instytucje ochrony konsumentów: UOKiK, IH etc. Rękojmia za wady fizyczne towaru, reklamacja, gwarancja, zakupy w sieci, prawa e-konsumenta. Jak złożyć reklamację? Instrukcja krok po kroku wraz z przykładem protokołu reklamacyjnego.
- **Rola państwa w gospodarce:** przyczyny ingerencji państwa w gospodarkę, funkcje ekonomiczne państwa, polityka gospodarcza, polityka fiskalna i monetarna, narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę, interwencjonizm państwowy w czasie kryzysu.
- **Wzrost i rozwój gospodarczy państwa:** wzrost gospodarczy a rozwój gospodarczy, wskaźniki wzrostu gospodarczego (PKB, PKB per capita, PNB, siła nabywcza waluty), wskaźniki rozwoju gospodarczego, cykl koniunkturalny, fazy cyklu koniunkturalnego, wzrost gospodarczy Polski, przebieg klasycznego cyklu koniunkturalnego (recesja, depresja, ożywienie, rozkwit, dno cyklu, szczyt cyklu etc.)
- **Budżet państwa:** funkcje budżetu państwa. Skąd polski rząd bierze pieniądze? Wydatki budżetu państwa, deficyt budżetowy, dług publiczny i ich znaczenie dla gospodarki.

Dział III – Pieniądz i bankowość:

- **Pieniądz:** krótka historia pieniądza, właściwości pieniądza, cechy pieniądza, funkcje pieniądza, obieg pieniądza w gospodarce, inflacja i jej przyczyny, rodzaje inflacji, spirala inflacyjna, typy inflacji w zależności od stopy inflacji, stopa inflacji, skutki inflacji, inflacja w Polsce, sposoby przeciwdziałania inflacji.
- **Banki:** czym jest bank? Polski system bankowy, funkcje banku centralnego, rola banku centralnego w gospodarce, polityka pieniężna banku centralnego, rodzaje polityki pieniężnej, banki

firmowe, lokaty bankowe, rodzaje lokat bankowych, karty płatnicze, rodzaje kart płatniczych, jak rozsądnie korzystać z karty kredytowej? Jak wybrać najlepszą lokatę? Wzór obliczania należnych odsetek od lokaty bankowej z uwzględnieniem kapitalizacji.

- **Kredyty:** rodzaje kredytów, kredyt, kredyt konsumencki, RRSO, kredyty dla ludności, kredyty gospodarcze. Kto może wziąć kredyt? kredyty inwestycyjne, pożyczka a kredyt, co decyduje o wyborze najlepszego kredytu? Wzór obliczania należnych odsetek od kredytu.
- **Pozabankowe formy inwestowania:** czym jest inwestowanie, podział inwestycji, inwestycje finansowe, obligacje i ich rodzaje, bony skarbowe i weksle, obligacje skarbowe w Polsce, akcje i ich rodzaje, emisja akcji, cena akcji, rodzaje akcji, fundusze inwestycyjne, rodzaje funduszy, istota inwestowania a fundusze, jaką formę inwestycji wybrać?
- **Giełda:** rynek kapitałowy w Polsce, GPW, KNF, KDPW, NBP, rynek pierwotny a rynek wtórny, czym jest giełda? Rynki na GPW, jak czytać tabelę z informacjami giełdowymi? Mechanizm funkcjonowania GPW, systemy notowań na GPW, indeksy giełdowe, rozwój warszawskiej giełdy, rola giełdy w gospodarce, jak zacząć inwestować na giełdzie?

Dział IV – Podatki i ubezpieczenia:

- **Podatki:** kto płaci podatki? Dlaczego płacimy podatki? Rodzaje podatków. Klasyczne zasady podatkowe, VAT, stawki podstawowe podatku VAT, jaki jest polski system podatkowy? Podatek liniowy i progresywny.
- **Roczne rozliczenie podatku dochodowego:** podmiot opodatkowania, przedmiot opodatkowania, sposób obliczania podatku, kwota wolna od podatku, ulgi podatkowe, wspólne opodatkowanie, rodzaje formularzy podatkowych, rozliczenie podatku przez pracodawcę, zeznanie podatkowe.
- **Jak wypełnić roczne zeznanie podatkowe PIT:** podrozdział w całości stanowi instrukcję krok po kroku jak wypełnić zeznanie podatkowe PIT. W siedemnastu punktach autorzy podręcznika wyczerpująco wytłumaczyli, jak poprawnie uporać się z dokumentacją związaną ze składaniem zeznania podatkowego, posługując się zdjęciami prawdziwych druków.
- **Ubezpieczenia:** czym jest ubezpieczenie, rodzaje ubezpieczeń, ubezpieczenia prywatne, rozpoczęcie ochrony ubezpieczeniowej, suma ubezpieczenia, roszczenia z umowy ubezpieczenia, UFG,

Wybrane rodzaje ubezpieczeń prywatnych (casco, domów lub mieszkań, odpowiedzialności cywilnej), ubezpieczenia zdrowotne, społeczne, system emerytalny, wysokość przyszłej emerytury, OFE, ZUS.

Dział V – Przedsiębiorstwo:

- **Cele i rodzaje działalności gospodarczej:** ekonomiczne cele gospodarstwa, społeczne cele gospodarstwa, czynniki produkcji, rodzaje działalności gospodarczej, PKD.
- **Klasyfikacja przedsiębiorstw:** kim jest przedsiębiorca? Forma własności przedsiębiorstw, forma organizacyjno-prawna, przedsiębiorstwa publiczne i prywatne, rodzaje spółek, wielkość przedsiębiorstw, związki spółek, państwo a fuzje i przejęcia przedsiębiorstw.
- **Zakładanie firmy:** rozdział skupia się niemal w całości na instrukcji w siedmiu krokach, jak założyć własną firmę. Ponadto poruszone zostały takie kwestie jak: otoczenie przedsiębiorstwa, sukces i niepowodzenie przedsiębiorstwa, inkubatory przedsiębiorczości.
- **Biznesplan:** rozdział skupia się niemal w całości na instrukcji w ośmiu krokach, jak napisać biznesplan. Ponadto w dziale poruszone zostały takie kwestie jak: czym jest biznesplan? Wzór biznesplanu. Kiedy opracowuje się biznesplan? Analiza SWOT.
- **Zarządzanie przedsiębiorstwem:** czym jest zarządzanie, planowanie, organizowanie, przebieg procesu zarządzania? Dobór pracowników, zasady organizacji pracy w firmie, przewodzenie, cechy dobrego kierownika, motywowanie, zasady pracy zespołowej, zarządzanie przez cele, cechy wykonawcy, kontrola przedsiębiorstwa, style kierowania.
- **Sprawozdania finansowe przedsiębiorstwa:** aktywa, pasywa, bilans, koszty, wynik finansowy działalności, rachunek zysków i strat, wskaźniki analizy finansowej, próg rentowności, wzór na określenie progu rentowności, likwidacja działalności gospodarczej, ogłoszenie upadłości.
- **Księgowość przedsiębiorstwa:** rachunkowość firmy, funkcje rachunkowości, księgowość, podstawowe dokumenty księgowe firmy, rodzaje księgowości, podstawowe zasady księgowości, księgowość pełna, księgowość uproszczona, PKPiR, wady i zalety różnych form opodatkowania, kreatywna księgowość.

- **Marketing:** czym jest marketing? Promocja, narzędzia promocji, reklama, media reklamowe, oddziaływanie reklamy na konsumenta, kreowanie marki, barwy firmowe, branding.
- **Etyka w pracy i w biznesie:** etyka w biznesie, etyka w pracy, etyka zawodowa, etyka przedsiębiorstwa, nieetyczne zachowania w biznesie, mobbing, szara strefa, skutki mobbingu, sposoby przeciwdziałania mobbingowi, nieetyczne zachowania pracownika, kodeks etyczny, korupcja i jej rodzaje, przyczyny korupcji, skutki korupcji, przeciwdziałanie korupcji.

Dział VI – Praca:

- **Rynek pracy:** praca jako wartość, humanizacja pracy, co skłania człowieka do pracy? Motywy aktywności zawodowej człowieka, rynek pracy, podaż pracy, zasoby siły roboczej, popyt na pracę, czynniki wpływające na wielkość podaży i popytu pracy, współczynniki aktywności zawodowej, nierównowaga na rynku pracy, przyczyny nierównowagi na rynku pracy.
- **Poszukiwanie pracy:** rozdział skupia się szczególnie na instrukcji napisania CV i list motywacyjnego, zaprezentowanej krok po kroku w odpowiednio siedmiu (CV) i ośmiu (list motywacyjny) krokach. Oprócz tego omówione zostały takie tematy jak: aktywne poszukiwanie pracy, rozpoznanie rynku pracy, kompetencje miękkie, rozpoznanie własnych predyspozycji oraz możliwości zawodowych, poszukiwanie potencjalnych pracodawców, europass, nawiązanie kontaktu z przedsiębiorcami, najczęstsze błędy w CV i listach motywacyjnych.
- **Rozmowa kwalifikacyjna:** rozdział skupia się głównie na przygotowaniu ucznia do rozmowy kwalifikacyjnej w czterech krokach. Oprócz tego poruszone zostały kwestie takie jak: rekrutacja pracowników, proces rekrutacji i jego etapy, pierwsze wrażenie, przebieg rozmowy kwalifikacyjnej.
- **Zatrudnienie:** podstawy prawne zatrudnienia, formy zatrudnienia, podstawowe zasady prawa pracy, umowa o pracę, formy rozwiązania umowy o pracę, świadectwo pracy, umowa zlecenie, umowa o dzieło, prawa i obowiązki pracownika, obowiązki i prawa pracodawcy, płaca, funkcje płacy, rodzaje systemów płac, obliczanie płacy netto, kto dba o prawa pracowników w Polsce? Łamanie praw pracowniczych, płaca minimalna.
- **Bezrobocie:** pomiar bezrobocia, kim jest osoba bezrobotna? Rodzaje bezrobocia, negatywne

skutki bezrobocia, pozytywne skutki bezrobocia, metody walki z bezrobociem, bezrobocie w Polsce.

- **Sytuacja na rynku pracy w UE:** swobody wolnego rynku, swobody przepływu osób, gwarancja jednakowych praw, zróżnicowanie warunków pracy i życia w UE, przyczyny migracji zarobkowych Polaków, drenaż mózgów, zawody na topie, współczesna wielka emigracja. W rozdziale zostały ponadto opisane sposoby przygotowania się do wyjazdu do pracy za granicę (instrukcja w siedmiu krokach).

Dział VII – Współpraca międzynarodowa:

- **Handel zagraniczny. Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą:** jaki jest zakres współpracy międzynarodowej? Handel zagraniczny, bilans handlowy świata, potęgi handlowe świata, znaczenie handlu zagranicznego, protekcjonizm państwowy, z kim handluje Polska? Czym handluje Polska? Znaczenie polskiego handlu zagranicznego, wpływ kursu walut na handel zagraniczny i gospodarkę.
- **Procesy globalizacji:** czym jest globalizacja? Globalne korporacje, główne centra gospodarcze i finansowe świata, korzyści i zagrożenia wynikające z globalizacji, wpływ globalizacji na gospodarkę Polski.

Wydaje się, że tak wzmiankowe usytuowanie edukacji finansowej w programie nauczania stanowi o utracie szansy, jaką daje powszechność systemu oświaty. Przewaga edukacji formalnej polega na oddziaływaniu zaprogramowanym na wiele lat i opartym na rozwoju szeregu synergicznie powiązanych kompetencji. Program nauczania czy inicjatywy podmiotów publicznych przygotowywane są przez ekspertów w dziedzinie kształcenia, dzięki temu edukacja nie odbywa się ad hoc – poprzez krótkotrwałe bodźce lub potrzeby. Prowadzona jest z wykorzystaniem metod dydaktycznych o przebadanej skuteczności, a przynajmniej poprzez skalę, na jaką jest prowadzona, uzasadnia miernie i porównywanie efektywności zastosowania poszczególnych metod. Niestety treści z zakresu edukacji finansowej pojawiają się w szkołach tylko w ramach zewnętrznie prowadzonych programów.

Co więcej, celem programów i inicjatyw sektora publicznego jest z definicji nie zysk, ale dobro wspólne. Zaufanie jest ważnym czynnikiem, zwiększającym otwartość na przyjęcie nowej wiedzy i zmianę postaw. Podejrzenie, że za aktywnością edukacyjną podmiotów komercyjnych stoi chęć pozyskania nowych klientów, zwiększenia przychodów ze sprzedaży czy rozpoznawalności na rynku, może osłabiać skuteczność nawet najbardziej profesjonalnie przygotowanych programów kształcenia. Tego rodzaju rezerwa pojawia się w szczególności wobec zaangażowania w działalność edukacyjną dzieci i młodzieży podmiotów o naruszonej reputacji, które aktywnością w ramach Społecznej Odpowiedzialności Biznesu starają się reperować nadszarpnięty wizerunek marki lub organizacji. Optymalnym rozwiązaniem byłoby przekazywanie wiedzy i rozwijanie umiejętności finansowych przez samych nauczycieli w ramach programu nauczania... gdyby udało się znaleźć dlań miejsce w podstawie programowej zarówno szkoły podstawowej, jak i średniej.

Case study wykładowcy akademickiego: kształcenie inwestorów

dr hab. Karol M. Klimczak¹

Katedra Zarządzania, Wydział Zarządzania i Inżynierii Produkcji

Politechnika Łódzka, ul. Piotrkowska 266, 90-361 Łódź

Raporty i opracowania różnych gremiów wskazują na niski poziom wiedzy ekonomicznej i umiejętności inwestowania jako główne ograniczenie dla inwestowania przez Polaków ich rosnących oszczędności. Według informacji opracowanych przez autorów raportu Save&Invest: Prawo chroniące pieniądze Polaków², mniej niż 1% Polaków inwestuje w obligacje, nieco ponad 2% w akcje, a poniżej 4% w fundusze inwestycyjne. Niedawna publikacja pod patronatem Rzecznika Finansowego pokazuje, jak nieświadomi konsumenci są podatni na nadużycia ze strony przedsiębiorstw finansowych³.

Nasuwa się pytanie, dlaczego edukacja zawodzi? Przemiany ostatnich 30 lat przyniosły ze sobą gwałtowny wzrost zainteresowania dobrowolną edukacją trzeciego stopnia. W ubiegłym roku studia (pierwszego stopnia i jednolite magisterskie) rozpoczęło 311 tysięcy młodych ludzi. Jest to 100 tysięcy więcej niż liczba uczniów, którzy zdali maturę w tym roku. Studiuje połowa osób w wieku 19-24 lata, czyli około miliona i dwustu tysięcy osób⁴. Jedna piąta z nich wybiera kierunki ekonomiczne, pozostałym oferowane są przedmioty o tematyce ekonomicznej.

Miałem okazję prowadzić zajęcia z finansów dla studentów ekonomii, zarządzania, psychologii i mechaniki, dla słuchaczy studiów podyplomowych adresowanych do inżynierów, pracowników przedsiębiorstw, a nawet lingwistów. Na przestrzeni lat zauważam spadek zainteresowania tematyką inwestowania i finansów poprzez zniechęcenie negatywnymi zjawiskami na polskim rynku. Jedyny temat, który pozostaje aktualny w Polsce, to wymiana walut. Faktycznie, od dziesięciu lat

9 <https://orcid.org/0000-0002-7898-9301>

10 Save&Invest: Prawo chroniące pieniądze Polaków, Forum Prawo dla Rozwoju, Warszawa-Łódź 2020, <https://law4growth.com/save-invest-prawo-chroniace-pieniadze-polakow/>

11 J. Monkiewicz (red.), Manipulacje i oszustwa na rynku finansowym. Perspektywa konsumenta, PWN, Warszawa 2020.

12 Szkoły wyższe i ich finanse w 2018 r., GUS, 2019, s. 16.

zarówno studenci, jak i ich rodzice rzadko odnoszą korzyści z inwestowania, natomiast zmiany kursu złotego do euro czy dolara regularnie dostarczają emocji. Niski poziom wiedzy o instrumentach finansowych może więc wynikać z braku motywacji do pozyskania tej wiedzy, gdyż brakuje wiary w perspektywę odniesienia na tej drodze osobistych korzyści.

Pracując ze studentami, zauważyłem zróżnicowane podejście do poszczególnych elementów materiału. Po pierwsze, przedmioty ekonomiczne dotyczą pojęć i terminów często związanych ze zmieniającymi się przepisami prawa. Ta techniczna wiedza daje podstawy do zrozumienia umów zawieranych z przedsiębiorstwami finansowymi i umożliwia ich negocjowanie. Po drugie, elementem ekonomii są kalkulacje nakładów, stóp procentowych i zysków. Ich przyswojenie wymaga podstawowej wiedzy oraz umiejętności matematycznych. Połączenie tych dwóch wymogów przekracza możliwości studentów nauk humanistycznych. Po trzecie, zajęcia te mają na celu wypracowanie wśród studentów zrozumienia procesów ekonomicznych, których na co dzień nie mogą obserwować. Wymaga to umiejętności otwarcia się na poznanie świata niedostępnego własnemu doświadczeniu. Obecnie planuję kolejne zajęcia tak, aby silniej zakotwiczyć je w spektrum doświadczeń studentów. Materiał powinien być konkretny i łatwy do zweryfikowania w praktyce ich życia. Zamiast skomplikowanej umowy, wystarczy zapoznać się z listem emisyjnym obligacji skarbowych, zawierającym ściśle przedstawione wyliczenia stopy procentowej i zysku z inwestycji. Na tej prostej podstawie studenci tworzą bazę do porównania inwestycji i widzą korzyści z inwestowania w długim okresie.

Wrogiem skutecznego przyswojenia wiedzy ekonomicznej jest niepotrzebne skomplikowanie materiału. O ile przedstawienie panoramy instrumentów finansowych jest wartościowe, ponieważ zapoznaje studentów z ofertami jakie mogą spotkać, to warto ograniczyć zagadnienia techniczne. Jeśli jakiś student zdecyduje się inwestować bezpośrednio na giełdzie, będzie miał motywację, żeby samemu poznać rodzaje zleceń, korzystając z materiałów domu maklerskiego czy dobrych filmów edukacyjnych. Warto zwrócić uwagę studentów na szersze zjawiska: wysokie koszty obrotu przy małych kwotach, powszechność strat klientów na platformach forexowych, znaczenie animatorów rynku, czy dostępność funduszy ETF. Ucząc kalkulacji kosztów usług finansowych można skorzystać z rzeczywistych cenników biur maklerskich czy towarzystw funduszy inwestycyjnych, a nie przerabiać zadania z podręczników.

Edukacja ekonomiczna wymaga poznania elementów prawa, ponieważ inwestowanie wiąże się z zawieraniem umów. Pracę z umowami organizuję w myśl hasła kampanii społecznej Narodowego Banku Polskiego z 2012 roku „Nie daj się nabrać. Sprawdź, zanim podpiszesz!”. Zadania dla studentów wymagają, na przykład, określenia kosztu początkowego inwestycji oraz kosztów jej likwidacji na podstawie umowy. Pokazując umowy proste i skomplikowane, skłaniam studentów do negocjowania z usługodawcami oraz odstępowania od umów niezrozumiałych. Pożytecznym ćwiczeniem jest przygotowanie na podstawie tekstu umowy listy pytań do agenta i uzyskanie na nie odpowiedzi, dzwoniąc na infolinię.

Przekonania studentów na temat funkcjonowania systemu finansowego trudno zmienić w toku zajęć, ale jeden temat poruszyć trzeba: to teoria wartości. Studenci ulegają jednemu z dwóch złudzeń. Jedni uważają, że ceny instrumentów finansowych są kontrolowane przez globalne korporacje i rządy. Inni twierdzą, że ceny zmieniają się w sposób całkowicie przypadkowy. Koncentrując się na skrajnych przypadkach, nie zauważają że podstawą wartości każdego instrumentu jest dochód, jaki może on przynieść. Obligacje są instrumentem o stabilnej wartości, ponieważ oferują określony w liście emisyjnym zysk. Kursy akcji są mniej stabilne, ponieważ dywidenda nie jest ustalona z góry, a tym bardziej nieprzewidywalne są przyszłe zyski przedsiębiorstwa. Najbardziej ryzykowne są inwestycje w instrumenty nie przynoszące dochodu, takie jak waluty czy surowce, ponieważ rentowność inwestycji zależy wyłącznie od trudnej do przewidzenia ceny w momencie ich sprzedaży. Zrozumienie teorii wartości pomaga uniknąć pułapek i znacznych strat finansowych.

Jeśli nie szkoła, to... instytucje finansowe?

Programy edukacji finansowej realizują takie instytucje jak: Narodowy Bank Polski, Giełda Papierów Wartościowych, Komisja Nadzoru Finansowego, Ministerstwo Finansów, Rzecznik Finansowy, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów. Zdecydowaną większość z nich stanowią konkursy oraz materiały edukacyjne do samodzielnego przyswojenia. Podmioty te obok realizacji własnych programów wspierają liczne projekty grantowe, realizowane przez organizacje pozarządowe.

Pozytywnym elementem wszystkich tych kampanii jest fakt, że nie opierają się one tylko i wyłącznie na suchym objaśnianiu ekonomicznych prawideł, lecz 1) starają się to czynić przystępnym językiem, 2) czynią to poprzez urozmaicenie form przekazu oraz 3) stale rozszerzają swoją ofertę w tym zakresie.

Pierwszy argument pokazuje, że instytucje te do pewnego stopnia uważają swoją rolę w procesie edukacji finansowej za istotną. W przeciwnym przypadku nie starałyby się uatrakcyjnić swoich treści. Drugi argument daje do zrozumienia, że odchodzi się od tradycyjnych, pisanych form przekazywania wiedzy na rzecz konkursów, gier, zabaw, rebusów czy quizów, które są atrakcyjne szczególnie dla najmłodszych. Trzeci argument jest istotny zwłaszcza z perspektywy obserwacji rozwoju kampanii edukacyjnych danych instytucji. Tworzenie nowych materiałów pokazuje, że instytucje te do pewnego stopnia zauważają konieczność zmiany lub dostosowania programów do nowych wymogów otoczenia gospodarczego, co wskazuje, że dochodzi do pewnej, aczkolwiek nigdzie nie odnotowanej, ewaluacji zasadności oraz skuteczności stosowania programów edukacyjnych.

Należy jednak spojrzeć również krytycznie na działania instytucji. Programy te, choć do pewnego stopnia zapewniają potrzebę realizowania edukacji finansowej społeczeństwa, cierpią na szereg problemów. Podstawowym z nich jest brak przeprowadzania dokładnej ewaluacji tychże projektów oraz analizy wyników tej ewaluacji, co pozwalałoby na określenie stopnia skuteczności projektów, rozumianej jako przekazanie odpowiedniej wiedzy finansowej społeczeństwu pod kątem ich możliwej praktycznej implementacji w życiu codziennym. Nie wiadomo, czy i w jakim stopniu te projekty przekładają się na zmiany w zachowaniach finansowych Polaków. Brakuje też informacji na temat ewentualnych zmian

nanoszonych w programach realizowanych przez te instytucje, które wskazywałyby na dostosowywanie programów do realnych finansowych potrzeb społecznych. To pozwoliłoby na przeanalizowanie, w jakim stopniu kolejne wersje programów są kompatybilne z pierwotnymi programami, co wskazywałoby na świadomość instytucji na temat zmieniającego się środowiska ekonomicznego, zwłaszcza w zakresie potrzeb społecznych. Nie przeprowadzono też analizy porównawczej tychże programów, które zawierałyby informacje o ewentualnych zmianach elementów w nich lub ich upodabnianiu się do siebie.

Kolejne badania pokazują coraz szerszą dostępność i popularność wśród dzieci i młodzieży urządzeń przenośnych typu smartfon. Statystycznie przeciętna młoda osoba powyżej 15 roku życia spędza co najmniej kilka godzin dziennie na obsłudze swojego smartfona, tabletu, czy innego urządzenia przenośnego. Dobrym rozwiązaniem byłoby stworzenie przy wsparciu instytucji publicznych szeregu aplikacji mobilnych o charakterze edukacyjnym, których forma zachęcałaby użytkowników do aktywnej interakcji, kreatywności i uczenia się na własnych błędach, nie tylko na biernym odbiorze treści edukacyjnych w formie filmów czy zdalnych wykładów.

Autorzy raportu dostrzegają potrzebę objęcia wsparciem merytorycznym w charakterze warsztatów i szkoleń nauczycieli. Przykładem projektu o takiej tematyce jest zorganizowane przez Komisję Nadzoru Finansowego, we współpracy z Fundacją Giełdy Papierów Wartościowych oraz Ośrodkiem Rozwoju Edukacji, seminarium szkoleniowego dla nauczycieli szkół ponadpodstawowych i akademickich pt. „Cyberbezpieczeństwo z perspektywy klienta usług finansowych”. To jedynie kropla w morzu potrzeb.

Case study NGO: Instytut Misesa

Instytut Edukacji Ekonomicznej im. Ludwiga von Misesa jest fundacją założoną w 2003 r. we Wrocławiu, ufundowaną przez ekonomistę oraz publicystę, Mateusza Machaja. Instytut Misesa jest działającym pro publico bono niezależnym ośrodkiem badawczo-edukacyjnym, odwołującym się do dobru austriackiej szkoły ekonomii, filozofii klasycznego liberalizmu oraz libertarianizmu. Jego celem jest rozwój i popularyzacja w polskim społeczeństwie myśli politycznej powyższych nurtów, a także poszerzanie wiedzy ekonomicznej Polaków w duchu austriackiej szkoły ekonomii. Fundacja została nazwana imieniem Ludwiga von Misesa, jednego z najwybitniejszych ekonomistów XX w.

Obecnie funkcję prezesa Instytutu sprawuje Mikołaj Pisarski, natomiast dyrektora generalnego – Mateusz Benedyk. Wchodzi ona w skład czteroosobowego zarządu. W 2007 r. fundacja została wpisana do rejestru Organizacji Pożytku Publicznego. Jest ona także partnerem międzynarodowej sieci wolnościowych think-tanków Atlas Network.

Działania Instytutu są umotywowane przekonaniem, że drogą do zbudowania dobrobytu społecznego jest wolność oraz poszanowanie własności prywatnej. Do tego niezbędnym jest szerzenie rzetelnej, zrozumiałej wiedzy ekonomicznej, a także krytyka idei opartych na błędnym rozumieniu procesów społeczno-gospodarczych. Instytut kieruje swój przekaz do wszystkich obywateli, ale chętnie podejmuje działalność stricte naukową i angażuje się w spory teoretyczne. Nie chce natomiast angażować się w działalność polityczną, przedkładając misję szerzenia wiedzy ekonomicznej nad przekonaniem ideologicznymi.

Ważnym obszarem działalności Instytutu jest działalność publicystyczna oraz wydawnicza. Na stronie internetowej Instytutu (mises.pl) regularnie pojawiają się artykuły z najróżniejszych dziedzin, od typowo naukowych, ekonomicznych tekstów, przez komentarze dotyczące bieżących wydarzeń gospodarczych aż po rozważania filozoficzne. Artykuły są tworzone przez członków Instytutu Misesa, jego stałych współpracowników bądź inne chętne osoby, a także przekładane na język polski na podstawie artykułów ze stron anglojęzycznych, takich jak mises.org (oficjalna strona Mises Institute, amerykańskiego odpowiednika Instytutu Misesa), fragmentów książek bądź innych publikacji naukowych.

Instytut wydaje książki związane z ekonomią, w szczególności najważniejsze dzieła z zakresu austriackiej szkoły ekonomii przetłumaczone na język polski, a także autorskie prace członków Instytutu. Pierwszą książką wydaną przez Instytut Misesa w 2007 r. było „Ludzkie Działanie”, będące przekładem „Human Action”, najważniejszego dzieła Ludwiga von Misesa. Innymi kluczowymi pozycjami z zakresu ASE, które pojawiły się nakładem Instytutu Misesa są: „Wielki Kryzys w Ameryce” i „Ekonomia wolnego rynku” Murraya N. Rothbarda, „Teoria a historia” i „Kalkulacja ekonomiczna w socjalizmie” Misesa, „Ekonomia w jednej lekcji” Henry’ego Hazlitta, a także „Pieniądz i kryzysy. Dzieła wybrane, tom I” Friedricha Augusta von Hayeka.

Lekcje Ekonomii dla Młodzieży

Lekcje Ekonomii dla Młodzieży (LEM) są projektem realizowanym wspólnie ze Stowarzyszeniem KoLiber i mają na celu zapoznanie uczniów szkół średnich z podstawowymi zagadnieniami ekonomicznymi, które często są pomijane w programach szkolnych. W ramach projektu odpowiednio przeszkoleni wolontariusze prowadzą zajęcia będące częścią programu przedmiotów: podstawy przedsiębiorczości bądź wiedza o społeczeństwie. Zajęcia są prowadzone w sposób interaktywny, zawierają gry, sceny oraz zadania do wykonania przez uczniów. Taka forma prowadzenia zajęć stanowi alternatywę dla standardowych lekcji i wiąże się z większą uwagą oraz zainteresowaniem uczniów, którzy często dzięki LEM-om postanawiają zagłębić się w tematykę ekonomii oraz działalność Instytutu Misesa.

Zajęcia w ramach LEM-ów składają się z sześciu lekcji:

1. Po co nam ekonomia?
2. O wartości i wymianie
3. Historia i cechy pieniądza
4. System bankowy
5. Podział bogactwa
6. Oszczędzanie

Zazwyczaj prowadzący w poszczególnych szkołach przeprowadzają cały cykl programu zajęć, jednak w przypadku ograniczeń czasowych możliwe jest odbycie tylko wybranych lekcji bądź też zorganizowanie dodatkowych spotkań z zainteresowanymi uczniami.

Kluby Austriackiej Szkoły Ekonomii

Kluby Austriackiej Szkoły Ekonomii (KASE) są siecią niezależnych kół naukowych działających w kilkunastu miastach w całej Polsce, będących w ścisłej współpracy z Instytutem Misesa. Celem klubów jest samokształcenie się ich członków w zakresie austriackiej szkoły ekonomii oraz zachęta i pomoc w edukacji dla wszystkich zainteresowanych, a z czasem stworzenie ogólnopolskiej sieci ośrodków myśli austriackiej kształcących przyszłych ekonomistów i liderów opinii. W ramach działalności kół odbywają się zamknięte seminaria, w których mogą brać udział tylko członkowie, a także otwarte wykłady dla wszystkich zainteresowanych. Zazwyczaj na spotkaniach omawia się jakąś pracę naukową bądź konkretne zagadnienie z zakresu ekonomii, ale pojawić się mogą także teksty z zakresu filozofii, historii bądź tematyki społecznej. Wykłady mogą być prowadzone przez zaproszonych naukowców.

KASE powstały w 2008 roku i od tego czasu wykształciły wielu młodych ekonomistów, którzy mieli okazję występować w mediach (np. programach takich jak „Młodzież Kontra”), prowadzić zajęcia w ramach LEM-ów, a także publikować swoje artykuły i zostać ekspertami oraz stałymi pracownikami Instytutu Misesa. KASE dysponuje również własnymi bibliotekami, w których dostępne są książki związane z ekonomią i dziedzinami pokrewnymi, głównie wydawane przez Instytut Misesa. Dla najbardziej aktywnych członków KASE przewidziane są liczne nagrody, granty, rabaty na książki w zaprzyjaźnionych księgarniach, a także zniżki i stypendia na seminaria naukowe w Polsce i zagranicą.

Wolna przedsiębiorczość

Kolejnym projektem Instytutu Misesa skierowanym do młodzieży jest podręcznik „Wolna przedsiębiorczość”. Ma on na celu poprawę jakości kształcenia w szkołach średnich na przedmiocie podstawy przedsiębiorczości. Zdaniem ekspertów Instytutu, przedmiot w obecnej formie nie spełnia swojej roli w sposób wystarczający, co powoduje, że wiedza ekonomiczna wśród Polaków jest wciąż zdecydowanie zbyt niska. Autorzy projektu „Wolna przedsiębiorczość” wychodzą z założenia, że rzetelna wiedza ekonomiczna wykształcona w odpowiednio wczesnym wieku jest fundamentem dobrobytu społeczeństwa i lepszej przyszłości Polaków. W związku z tym chcą zastąpić olbrzymią dawkę informacji z zakresu biurokracji, administracji i systemu podatkowego wiedzą umożliwiającą zrozumienie funkcjonowania gospodarki oraz procesów społeczno-ekonomicznych, która pozwoli lepiej odnaleźć się w świecie dzisiejszych skomplikowanych realiów gospodarczych, uodpornić się na populizm polityków, a także wyzbyć fałszywych przekonań na temat zależności przyczynowo-skutkowych rządzących ludzkim działaniem.

Na projekt składa się podręcznik przeznaczony do nauki „Podstaw przedsiębiorczości”, poradniki ułatwiające prowadzenie zajęć nauczycielom, scenariusze lekcji i testy sprawdzające wiedzę oraz materiały multimedialne. Autorem podręcznika jest Mateusz Machaj, doktor habilitowany nauk ekonomicznych, pracownik Instytutu Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Wrocławskiego, autor licznych artykułów naukowych (również publikowanych w renomowanych zagranicznych czasopismach).

Ścieżka rozwoju instytucjonalnego Instytutu Misesa jest znakomitą historią ewolucji od inspiracji nurtem myśli ekonomicznej przez analizę deficytów i potrzeb edukacji finansowej Polaków przeprowadzoną w toku działania aż po recepty i tworzenie trwałych rozwiązań.

Po radę i wiedzę do... sprzedawców usług finansowych

Programy edukacyjne organizowane przez przedsiębiorstwa finansowe posiadają kilka wspólnych cech. Przede wszystkim należy zauważyć, że większość realizowanych projektów jest skierowanych do osób niepełnoletnich, a zwłaszcza uczących się w szkołach podstawowych. Co więcej, spośród analizowanej grupy to banki oferują największą liczbę kampanii edukacyjnych. Ta interesująca korelacja między odbiorcami programów edukacyjnych a realizatorami tych programów w połączeniu z analizą treści pokazuje, że głównym celem większości kampanii edukacyjnych jest praktyczne wdrożenie przyszłych klientów w mechanizmy działania banku i specyfikę oferowanych przez nie usług. W ten sposób, oprócz oczywistego wzrostu wiedzy finansowej wśród najmłodszych, banki realizują swój długofalowy cel w postaci zapewnienia możliwie jak największej grupy odbiorców własnych usług finansowych. Nieliczne kampanie kierowane do dorosłych dotyczą takich kwestii jak odkładanie funduszy na emeryturę czy płatności bezgotówkowe, a więc również stanowią zawoalowaną formę promocji własnych usług.

Tworzenie kampanii edukacyjnych przez banki wydaje się być motywowane wyłącznie przyszłym zyskiem finansowym. Banki realizują swoje projekty edukacyjne poprzez korzystanie z nowych technologii: w oparciu o aplikacje i strony internetowe, wdrażające przyszłych użytkowników do obsługi interfejsów bankowych serwisów transakcyjnych. Popularne są również rozwiązania hybrydowe – oferowanie aplikacji czy portali dedykowanych danej grupie odbiorców przy jednoczesnym skonstruowaniu poradnika lub planu lekcji, które również wykorzystują materiały on-line. Kanał zdalny należy do najbardziej efektywnych kosztowo, a wdrożenie najmłodszych użytkowników usług finansowych do korzystania np. z płatności elektronicznych zapewni w przyszłości instytucjom finansowym prowizję od każdej transakcji, jakiej nie otrzymałyby w przypadku rozliczenia w gotówce.

Oprócz banków tylko towarzystwa ubezpieczeniowe decydują się na realizowanie projektów edukacyjnych. Warto jednak zauważyć, że o ile banki są nastawione na realizowanie możliwie jak największej liczby kampanii pośród dzieci, o tyle w przypadku towarzystw ubezpieczeniowych nie sposób znaleźć jedynego adresata treści lub formy realizacji kampanii. Towarzystwa ubezpieczeniowe skupiają się głównie na kwestiach teoretycznych – podnoszeniu ogólnego poziomu wiedzy społeczeństwa w zakresie ekonomii oraz podkreśleniu roli ubezpieczeń w planowaniu finansowym indywidualnego gospo-

darstwa domowego. Bardziej tradycyjny sposób przekazywania wiedzy wynika prawdopodobnie z braku implementacji zdalnych kanałów sprzedaży w postaci aplikacji na urządzenia mobilne. W najbliższym czasie należy spodziewać się zmiany tego stanu rzeczy wobec przewidywanej presji InsurTech'ów na modele działania Towarzystw Ubezpieczeniowych. Warto zwrócić również uwagę na wysoką zasadność popularyzacji wiedzy o działalności TU w Polsce wobec niskiego zaufania, jakim cieszy się ona wśród Polaków. Według wyników badania przeprowadzonego przez Ernst&Young w 2014 r., branża ubezpieczeniowa i farmaceutyczna cieszą się najmniejszym zaufaniem Polaków. Co szczególnie ciekawe w omawianym kontekście, Polacy bardziej ufają bankom niż ubezpieczycielom¹. Analiza kampanii edukacyjnych towarzystw ubezpieczeniowych pokazuje, że ograniczają się one do produkcji poradników dystrybuowanych on-line lub w formie papierowej, bez podjęcia wysiłku silniejszego zaangażowania odbiorców w proces budowania wiedzy. Z tego samego badania (EY) wynika, iż na rynkach, gdzie brakuje zaufania, klienci bazują i chętnie polecają usługi poszczególnych firm znajomym. Jeżeli kampanie edukacyjne Towarzystw Ubezpieczeniowych budziłyby zainteresowanie odbiorców, miałyby potencjał promocji viralowej.

Znacząca większość kampanii edukacyjnych to kampanie trwające krócej niż rok. Kampanie te charakteryzują się dużą częstotliwością przekazu, efektem nowości, obecnością w wielu kanałach komunikacji. Parametry te są właściwe dla specyfiki kampanii promocyjnych, a przez to domniemywać można, iż warstwa edukacyjna jest tylko nośnikiem treści reklamowej i zachętą do zapoznania się z przekazem i ofertą przedsiębiorstwa. Kampanie trwające nieustannie od momentu ich zainicjowania, w większości prowadzone niskim nakładem środków, ograniczają się zazwyczaj do udostępnienia określonych materiałów na portalach internetowych. Z tego powodu kampanie te charakteryzują się niewielką liczbą interakcji między organizatorem kampanii a osobami w niej uczestniczącymi. Kampanie te nie są też w żaden sposób monitorowane i ewaluowane.

Ostatnie lata były okresem inicjowania szeregu nowych kampanii edukacyjnych. Przestanką do ich inicjowania były zmiany technologiczne, wprowadzanie na rynek nowych produktów finansowych, ale również coraz częstsze ingerencje polityczne w zakresie oszczędzania oraz finansów osobistych. Punktem krytycznym była reforma otwartych funduszy emerytalnych z 2013 r. Poprzez przekazanie do

Funduszu Ubezpieczeń Społecznych części obligacyjnej OFE w wysokości 153 mld zł podważono społeczne zaufanie do instytucji finansowych nadzorowanych przez państwo. Potoczny odbiór tej decyzji, polegający na przekonaniu o zabieraniu miliardów złotych z kont obywateli, wpłynął bowiem na przeświadczenie o niewielkiej szansie na możliwość zaspokojenia potrzeb finansowych na starość za pośrednictwem instytucji państwowych. Najlepszym potwierdzeniem powyższej skłonności jest sonda przeprowadzona na polecenie Pracodawców RP, według której ponad 40% pracowników mających możliwość partycypacji w Pracowniczych Planach Kapitałowych (proponacji rządu Zjednoczonej Prawicy podobnej do OFE) pragnie wypisać się z inicjatywy. Jednocześnie aż 78% pracowników nie ufało temu programowi¹. W drugiej połowie 2021 r. partycypacja wyniosła zaledwie 28,8% uprawnionych pracowników. Sceptycyzmowi wobec rozwiązań tworzonych przez rząd towarzyszy wzrost zainteresowania ofertą rynkową z zakresu inwestycji kapitałowych, alternatywnych i kryptowalut.

Case study: Finansiaki

Finansiaki są sztandarowym projektem edukacji finansowej polskiego oddziału banku Santander. W odróżnieniu od innych programów należy docenić jego kompleksowość, ponieważ jest on skierowany do trzech grup odbiorców: rodziców, dzieci od 3 roku życia oraz nauczycieli. Co więcej, w obrębie grupy dziecięcej można zaobserwować także podział na grupy przedszkolne, klasy 1-2, 2-3, 4-5 oraz 6-7. Oferta edukacyjna jest dostosowana do poziomu rozwoju oraz potrzeb odbiorcy, ponieważ – jak deklaruje Santander – materiały edukacyjne z projektu Finansiaki zostały przygotowane zgodnie z podstawą programową wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej.

Dla grupy rodziców przygotowano głównie artykuły informacyjne, przybliżające zagadnienia związane z oszczędzaniem. Na tle tych treści szczególnie trzeba wyróżnić teksty „Domowy księgowy” oraz „9 prostych zabaw podnoszących umiejętności finansowe dzieci”. Pierwszy z nich pokazuje proste zachowania mające na celu zwrócenie uwagi dzieci na kwoty wydawane przy zakupach, np. poprzez kategoryzowanie wydatków, odnajdywanie największych i najmniejszych kwot na paragonach czy prowadzenia specjalnego zeszytu będącego bilansem wszystkich wydatków danego miesiąca. Z kolei drugi tekst dotyczy zaprezentowania prostych zabaw mających na celu doskonalenie nauki liczenia związanych z transakcjami dokonywanymi na co dzień, np. poprzez wyliczanie reszt zakupowych czy wymiany walut w kantorach.

Materiały dla dzieci są oczywiście bardziej praktyczne. Bank Santander przygotował m.in. animacje, infografiki, quizy czy gry zachęcające do zgłębiania wiedzy. Aktywności dla najmłodszych są nastawione na naukę poprzez zabawę. Znajdziemy tu kolorowanki, karty do malowania, historie obrazkowe oraz zabawy związane ze świnkami-skarbonkami. Dla klas 1-3 wprowadzono, oprócz oczywistego elementu zabawy, także drobne dyskusje nad zasadnością pewnych wydatków. Nadal popularnym elementem są słiki z oszczędnościami czy świnki-skarbonki. Aktywności dla klas 2-3, oprócz elementów zabawy, zawierają także instruktaże dotyczące typowych czynności, np. tworzenie list zakupowych czy też organizacja zakupów, ale także obsługiwanie bankomatu.

Dla klas 4-5 wprowadza się naukę szacowania wartości pieniądza w stosunku do omawianych rzeczy. Mowa tu przede wszystkim o targowaniu się, które ma na celu pobudzenie swobody myślenia o

wartości kupowanych rzeczy. Są zawarte także informacje o wirtualnym pieniądzu, kontach bankowych i przelewach.

Treści dla klas 6-7 zawierają już elementy związane z liczeniem procentów oraz przygotowaniem bilansów wydatków i zarobków. Istotną cechą tego programu jest to, że ewoluuje on stopniowo, pokazując różne aspekty finansowe, zawierając jednocześnie elementy edukacji i zabawy.

Finansiaki proponują również scenariusze lekcji do przeprowadzenia przez nauczycieli dla grup przedszkolnych (1 lekcja) oraz klas od 1 do 3 (pozostałe 3 scenariusze). Zawierają one elementy podobne do tych ujętych w grach dla dzieci, jednak ich podstawową zaletą jest możliwość interwencji nauczyciela w postaci umiejętnego przedstawienia zagadnień zbyt skomplikowanych dla uczniów. Szczególnie ciekawą lekcją jest scenariusz pt. „Finansiaki pieką ciasto”, która zawiera pewne elementy myślenia abstrakcyjnego. Dzieci, planując upieczenie ciasta, muszą szczegółowo zaplanować kupno składników, by stworzyć produkt, który wizualnie będzie różnił się od zakupionych rzeczy. Zmusza to do myślenia nad zasadnością pewnych zakupów oraz umiejętności dokładnego planowania i realizacji postawionych celów.

Ciekawym elementem dodatkowym jest książka stworzona przez Santander pt. „Finansiaki to my”. Można ją pobrać bezpłatnie na stronie projektu. Jest to poradnik przygotowany dla rodziców, który przedstawia w ciekawy sposób informacje dotyczące pieniądza oraz jego roli w życiu codziennym. Można tutaj znaleźć wskazówki na temat tego jak rozpoczynać rozmowy z dziećmi na temat pieniędzy.

Na koniec łyżka dziegciu. Brakuje nieco statystyk dotyczących korzystania z udostępnionych treści oraz opinii rodziców czy nauczycieli w zakresie ich użyteczności. Nie udało nam się znaleźć informacji o narzędziach ewaluacji, dacie rozpoczęcia działań ani doskonaleniu materiałów. Na plus należy zapisać brak widocznej obecności logotypu Banku, a przede wszystkim długi (stały?) horyzont działań oraz szeroki zasięg kampanii.

Forum Prawo dla Rozwoju to nowoczesny think-tank, zrzeszający menedżerów i ekspertów branżowych. Celem Forum jest inicjowanie zmian w prawie, które służą interesowi Polski oraz dobru jej obywateli. Dążymy do sformułowania konstruktywnych i realistycznych rekomendacji z udziałem szerokiego grona interesariuszy. Docieramy do ośrodków decyzyjnych i środowisk pracujących dla rozwoju Polski z różnych regionów kraju oraz tradycji ideowych. #Law4Growth działa od 2014 r., organizując kongresy, warsztaty legislacyjne, publikując raporty, policy papers oraz mapy polskiej gospodarki i energetyki.

Naszą misją jest inicjowanie zmian, które służą dobru publicznemu.

Forum Prawo dla Rozwoju utrzymuje się m.in. z dobrowolnych wpłat od indywidualnych darczyńców. Dołącz do grona wspierających rozwiązanie nierówności emerytalnej ustawiając zlecenie przelewu dowolnej kwoty 25 zł, 50 zł lub 100 zł na rachunek Stowarzyszenia L4G: 25 1090 1304 0000 0001 1541 8778 lub przekazując darowiznę w systemie płatności PayU na: <http://law4growth.com/wesprzyj-nas/>

Save&Invest: Edukacja finansowa Polaków
Rekomendacje #Law4Growth do Krajowej Strategii Edukacji Finansowej

zespół autorów
(red.) dr Konrad Hennig
Dyrektor programowy Forum Prawo dla Rozwoju

Wydawca: Stowarzyszenie L4G

©copyright by Forum Prawo dla Rozwoju

biuro organizacyjne: forum@law4growth.com, tel. 535 579 890

Działanie sfinansowane ze środków Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030

#Law4Growth

www.law4growth.com